

Sprawozdanie z konferencji *Relacje religii i polityki jako przedmiot badań politologii*, 30 listopada–1 grudnia 2017 r., Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Rosnące zainteresowanie problematyką religii na gruncie politologii i stosunków międzynarodowych, owocujące w ostatnich latach konferencjami dedykowanymi tematami z pogranicza religii i polityki (dość wspomnieć coroczne letnie spotkania w Pieniężnie, spotkania badaczy KNS-u czy zapoczątkowane w zeszłym roku cykliczne konferencje w Łagowie), a wręcz pojawiające się postulaty utworzenia subdyscypliny „politologia religii” (*vide* Kongres na UMCS) stanowiły kontekst zorganizowania spotkania pozwalającego na środowiskowy namysł nad pytaniami teoretyczno-metodologicznymi dotyczącymi badań relacji polityki i religii. Konferencja poświęcona tej problematyce, jak również zaprezentowaniu najnowszych badań nad relacjami religii i polityki przez badaczy z całej Polski, zatytułowana *Relacje religii i polityki jako przedmiot badań politologii*, odbyła się w dniach 30.11.2017–1.12.2017 r. na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Jej organizatorem był Instytut Politologii UKSW w Warszawie, we współpracy z innymi czołowymi ośrodkami zajmującymi się problematyką „politologii religii”: Instytutem Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego, Instytutem Politologii Uniwersytetu Opolskiego, Instytutem Politologii Uniwersytetu Zielonogórskiego oraz Instytutem Politologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Cztery panele plenarne (po dwa każdego dnia konferencji) zostały poświęcone refleksji teoretyczno-metodologicznej. Pozostałe panele: jeden plenarny i sześć równoległych (po trzy każdego dnia konferencji) były dedykowane prezentacji najnowszych badań z zakresu relacji polityki i religii.

W pierwszym, porannym panelu teoretyczno-metodologicznym, moderowanym przez prof. Zbigniewa Stawrowskiego, a zatytułowanym „Nauka o polityce a fenomen religii”, rozważano konsekwencje uwzględnienia roli religii dla badań politologicznych i tożsamości dyscypliny. Referenci podjęli problemy: „trudnej historii” uwzględnienia refleksji nad religią w ramach nauk o polityce (prof. Miroljub Jevtić, Uniwersytet Belgradzki), kluczowych dla badań politologicznych obszarów problemowych związanych z religią (ks. prof. Piotr Mazurkiewicz, UKSW), politologicznie doniosłych kwestii związanych z napięciem *sacrum–profanum* (prof. Tomasz Żyro, UW, prof. Aniela Dylus, UKSW), wreszcie rozumienia postulatu bezstronności naukowej w kontekście badań nad religią (ks. prof. Jacek Grzybowski, UKSW). Jednym z ważnych dla dalszej dyskusji na konferencji wniosków tego panelu było spostrzeżenie, że choć politolog bada jedynie funkcje zastępcze religii, musi być świadomy również jej funkcji własnych, jeśli chce zrozumieć właściwie te pierwsze w kontekście konkretnej religii. W innym wypadku analizie politologicznej grozi nieuchronnie syndrom „dyplomatów UE”, którzy, oczekując analogicznych skutków oddziaływania islamu w toku „arabskiej wiosny” do oddziaływania katolicyzmu w czasie „jesieni ludów”, spodziewali się u progu drugiej dekady XXI w. demokracji Afryki Północnej.

Kolejny panel został poświęcony refleksji nad wynikami i metodologią najnowszych badań prof. Jeffrey Haynesa (London Metropolitan University) dotyczącymi *United Nations Alliance of Civilisations*, dowodzących – zdaniem autora – modyfikacji paradygmatu uznającego, że religie nie mogą mieć wpływu na stosunki międzynarodowe, a głównymi aktorami życia politycznego mają być jedynie państwa. Wystąpienie to stało się podstawą interesującej dyskusji m.in. dzięki eksperckim komentarzom profesorów Romana Kuźniara (UW) i ks. Piotra Mazurkiewicza (UKSW), oraz moderacji prof. Jana Grosfelda.

Popołudniowy panel plenarny, zatytułowany „Metody badawcze politologii a religia”, moderowany przez ks. dr. Piotra Burgońskiego, poświęcono pytaniu o to, które paradygmaty badawcze stosowane w naukach o polityce można uznać za adekwatne do badania fenomenów religijnych i jakie są ich ewentualne ograniczenia. Dyskutowano możliwość pojmowania politologii religii jako nowego (a zatem np. odmiennego od normatywnych analiz relacji państwo–Kościół) typu badań nad religią w ramach politologii (dr hab. Maciej Potz, UŁ), jak również starych i nowych perspektyw paradygmatycznych i metodologicznych stosowanych w jej ramach (prof. Łukasz Młyńczyk, UZ, dr Marko Veković, Uniwersytet Belgradzki, dr hab. Michał Gierycz, UKSW). Poza ukazaniem ciekawych perspektyw metodologicznych badania zjawisk religijnych na gruncie nauk o polityce (m.in. metody behawioralne czy głęboka analiza systemowa) sesja odsłoniła wyraźnie nieoczywistość „umiarkowanego naturalizmu” w badaniu religii i – wskazanego w pierwszym panelu – ryzyka politologicznego redukcjonizmu. Wśród referentów zaznaczyły się dwa podejścia. Niektórzy, sprowadzając wierzenia religijne do funkcjonalnych odpowiedników ideologii politycznych, uznawali redukcję fenomenów religijnych do fenomenów ideologicznych za konieczny warunek ich badania na gruncie nauk o polityce. Inni natomiast dowodzili, że religie i stanowiące ich składowe organizacje religijne, w tym kościoły, mają swój specyficzny charakter, który nie powinien (z przyczyn merytorycznych) i nie musi (patrząc od strony metodologicznej) ulegać redukcji w ramach badań politologicznych. Powstała na tym gruncie ciekawa dyskusja metodologiczna odsłoniła ostatecznie znacznie głębsze pytanie o możliwość i celowość przekroczenia ateistycznego paradygmatu nauk o polityce¹; czy, mówiąc inaczej, odsłoniła pytanie o sens agnostycyzmu tychże nauk.

W ramach paneli równoległych, które odbyły się późnym popołudniem i wieczorem pierwszego dnia konferencji, zaprezentowano wyniki badań w ramach trzech obszarów problemowych: „Religion in international relations” (moderator: dr Joanna Kulska, UO), „Wokół teorii sekularyzacji” (moderator: dr Marcin Pomarański, UMCS), „Chrześcijaństwo, Kościół, Europa” (moderator: dr Mariusz Sulkowski, UKSW). Nie sposób streścić tutaj bogatej tematyki tych sesji, podobnie jak paneli równoległych

¹ Por. E.W. Boeckenfoerde, *Teoria polityki a teologia polityczna. Uwagi na temat ich wzajemnego związku*, „Teologia Polityczna” 2005/2006, nr 3, s. 301–309 czy P. Burgoński, M. Gierycz, *Politologia i religia. Wprowadzenie*, w: tychże (red.), *Religia i polityka. Zarys problematyki*, Instytut Politologii UKSW, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2014, s. 19–21.

obradujących następnego dnia rano. Te zaś zostały poświęcone prezentacji badań skupionych wokół zagadnień: „Islam jako problem religijno-polityczny” (moderator: prof. Ryszard Michalak, UZ); „Religia na rubieżach Europy” (moderator: dr Anna Solarz, UW); „Drogi sekularyzacji” (moderator: dr Andrzej Rudowski, UKSW). Łącznie we wszystkich tych eksperckich sesjach wzięło udział przeszło trzydziestu referentów z czołowych polskich i zagranicznych ośrodków naukowych (m.in. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Opolskiego, Uniwersytetów Ekonomicznych w Krakowie oraz w Katowicach, Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Uniwersytetu Gdańskiego, Academic Center for Law and Science Sha’arei Mishpat, University of Calgari, Indian Academy of International Law and Diplomacy, Comenius University, Bratislava) oraz kilkudziesięciu słuchaczy.

Poranny panel plenarny drugiego dnia konferencji, moderowany przez dr. hab. Sławomira Sowińskiego, został poświęcony różnym wymiarom oddziaływania religii na politykę. Refleksji poddano znaczenie prawa naturalnego jako normatywnego punktu odniesienia w procesach prawodawczych (prof. Bogdan Szlachta, UJ), problematykę religii politycznych (prof. Stanisław Mocek, CC), etniczności religii i sakralizacji etnosu (prof. Radosław Zenderowski, UKSW), jak również oddziaływanie judaizmu na politykę amerykańską (prof. Fred Lazin, Ben Gourion University). Jego swoistym zwieńczeniem był panel popołudniowy, zatytułowany „Teoria politologii religii – wybrane problemy”, próbujący uporządkować w teoretyczne ramy tak bogaty wachlarz relacji religii i polityki. Podjęto w nim m.in. próbę zdefiniowania odmienności między religią polityczną a religią polityki (dr Marcin Pomarański, UMCS), a przede wszystkim ukazywano różne możliwe warianty perspektywy teoretycznej dla badań w obszarze politologii religii (prof. Krzysztof Gładkowski, UWM, ks. dr Tadeusz Jarosz, Jordan University, Tanzania, prof. Jarosław Macała, UZ, ks. prof. Janusz Węgrzecki, UKSW), próbując zdefiniować, co wyróżnia podejście do religii na gruncie politologii.

Konferencja niewątpliwie pokazała, jak bogata i intelektualnie atrakcyjna jest problematyka relacji religii i polityki, jak również odsłoniła metodologiczne i teoretyczne możliwości polskiej politologii w zakresie ich badania. Spełniła również istotną funkcję integracyjną, pozwalając nie tylko zapoznać się, zazwyczaj rozproszonym w różnych ośrodkach, badaczom tej problematyki, ale także zawiązać, oby kontynuowaną, współpracę między czołowymi instytucjami podejmującymi tę tematykę w Polsce. Udział dużej grupy naukowców z zagranicy pozwolił unaocznic, że prowadzone w kraju badania stoją na światowym poziomie i warto zatroszczyć się o ich międzynarodowe upowszechnienie. Wreszcie konferencja odsłoniła obszary metateoretyczne, teoretyczne i metodologiczne, które warto poddać dalszej dyskusji i analizie. Zaliczyć do nich należy m.in. pytanie o sposób pojmowania orientacji nauk o polityce na osi ateizm–agnostycyzm–transcendentalizm i jego znaczenie dla metod i rezultatów politologicznych badań nad religią czy – podnoszoną w toku paneli tematycznych dotyczących islamu

i chrześcijaństwa – kwestię instrumentalizacji religii i jej rozumienia w kontekście religii wewnątrzświatowych i zewnątrzświatowych. Cieszy zatem, że organizatorzy zapowiedzieli kontynuację tej konferencji w cyklu dwuletnim, zapraszając na kolejną konferencję teoretyczno-metodologiczną „politologii religii” na jesieni 2019 r.

Michał Gierycz